

Magyar Képzőművészeti Egyetem
Doktori Iskola

Adalékok a tradicionális tükör-értelmezések dekonstrukciójához

**Az ábrázolt tükröződés metaforája a
nemzetközi kortárs képzőművészetben**

DLA értekezés tézisei

Mészáros Márta

2011

Témavezető: Dr. habil, CSc. Peternák Miklós

Képzőművészeti tevékenységem egyik releváns értelmezési kerete a tükör / tükörkép, az eredeti / másolat, valamint a rejtőzködés / leleplezés fogalompárjai köré rendezhető. A tükör és tükröződés kutatási témaként való választása része annak a folyamatnak, melynek befejeztével a rejtőzködő művészi magatartás új értelmet nyer: más formává módosul, esetleg meg is szűnik; a rejtőzködés folyamatos önkontextualizációs tevékenysége lezárul.

Kutatásom célja a tükröződéssel kapcsolatos kortárs képzőművészeti reprezentációk vizsgálata. Megközelítésem logikáját két szempont vezérli. Egyrészt a tárgyi világtól haladok az emberi világ felé. Előbb a tükörtérrel, a szimmetriával, a mintha-jelenségekkel kapcsolatos kérdésekkel foglalkozom, majd a hasonmás, duplikátum, rejtőzködés kapcsán a humán reprezentációk kerülnek előtérbe. Vagyis az értekezés során a tükör fokozatosan áttelepszik (animálódik) azáltal, hogy megtelik emberekkel. Megközelítési logikám második szempontja szerint a tükör és környezetének tere egyre inkább le- és beszűkül. Vagyis a tükörben már csak a lényeg: a szempár / tekintet marad.

A tükör toposzát követve elemzem, elbizonytalanítom, majd újraértelmezem a fogalmi rendszert. E dekonstrukciós játékkal a többletjelentést hordozó műveket keresem a kortárs képzőművészetben. Vizsgálódásaim során annak a paradox helyzetnek a létrehozására törekszem, melynek során a vizsgálat (azaz a megértés) tárgya átalakul.

1. tézis

Jóllehet a hagyományos reprezentációk szerint a tükör két oldalán levő dolgok közti viszonyt jól ismert képletek határozzák meg, értekezésem alaptézise az, hogy az eredeti látvány és a tükrözött kép nem feltétlenül tekinthetők egymás megfelelőinek. Vagyis a tükör nem feltétlenül mond „igazat”.

2. tézis

A tükör terével kapcsolatos megállapításokat összehasonlítva jutottam arra a

megállapításra, miszerint a valós tér összefüggésében a tükör tere lehet utópisztikus (valós hely nélküli hely), atopikus és heterotopikus (valós helyet köt össze az irreálissal). A művészet miméziselvű elméleteinek vizsgálatával a platóni „félreértésre” mutatok rá, a reflexió és a reprezentáció fogalmainak egybevetésével megállapítom, hogy a tükrök a már amúgy is láthatót idézik.

3. tézis

A bal- és jobbkéz problematikája, vagyis a kiralitás körüli félreértések és disszimmetriák a tükrözés absztrakt operáció jellegéből erednek.

4. tézis

A tükör különleges képessége az, hogy határjelenségként irreális és utópisztikus terekbe enged betekinteni, illetve segít azokon átjárni. A monitor tükör-pozíciója és a videó szintén a tükör-mágia részévé lesz, mert az öntükrözés reprezentációja valósul meg benne.

5. tézis

Alaphelyzetben, vagyis a hagyományos reprezentációk alapján a tükör segítségével eredeti és másolat egy időben van jelen. Ezzel szemben én azokat a reprezentációkat mutatom be, melyekben a megrendezett tükörképek (a „mintha-jelenségek”) nemcsak a tükör igazmondását vonják kétségbe (hiszen más van a valóságban, és más a tükörben), hanem az egyidejűség jelenségét is megkérdőjelezzik.

6. tézis

Az önmegismerés (és egyben az önfélreismerés) eszköze a reprezentátor tükör, mely a hasonmás-motívumok emberi duplikátumként való megjelenítésének segítő eszköze lehet, s egyúttal a leleplezést is szolgálhatja (vö. Doppelgänger-jelenség).

7. tézis

A rejtőzködést az identitás többszörözésének (mely a hasonmás-motívum kiindulópontja) ellentettjeként fogom fel. Ebben az esetben a személyi önazonosság és a

látszat kerül egymással szembe. Értelmezésem szerint a rejtőzködés az önazonosság iránti ragaszkodás. Vagyis a rejtőzködés nem más, mint az autonómiát és az önérvényesítést szolgáló visszahúzó stratégia, mely az önmegmentésre és az önregenerálásra irányul. A rejtőzködés attitűdje felfejthető, kibontható és feloldható a tükör-metaphora által.

8. tézis

Megállapításom szerint a szubjektum a tekintet által válik láthatóvá („olyan vagyok, amilyenek a másik lát engem. Szükségem van tehát másokra, hogy megragadhassam önnön létem némely struktúráját.” - Sartre). Ugyanakkor az én / te reláció aszimmetrikus marad a cselekvések viszonyában. („Létezni annyit tesz, hogy látva lenni.” - Lacan) Mestermunkám egyik alapgondolata a tekintet elrejtésének problémája, és a felcserélt tekintetek ábrázolása.

Műveim a tükör-tükörkép, eredeti és másolat, elrejtőzés/leleplezés fogalompárjai mentén értelmezhetők. Mestermunkám (amely több aspektusból foglalkozik a tekintet cseréjével, hiányával, a pillantás érzékelésével, és az irányított figyelemmel) az érzékelés folyamatában okoz zavart. Ismét megfogalmazom dolgozatom alaptézisét, miszerint az eredeti látvány és a tükrözött kép nem feltétlenül tekinthetők egymás megfelelőinek.